

СПОСОБИ ОБГОВОРЕННЯ СПІРНИХ ПИТАНЬ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У роботі досліджено можливі способи та правила обговорення спірних питань: спір, диспут, дебати, дискусію, полеміку. Встановлено, що залежно від мети, яку ставлять перед собою мовці, - пошук істини чи перемога над опонентами – обирають спосіб обговорення спірних питань.

Ключові слова: обговорення, спірне питання, полеміка, дискусія, дебати, диспут.

Abstract

In this scientific work possible ways and rules of discussing controversial issues: argument, dispute, debate, discussion, controversy. It has been established that, depending on the goal set by the speakers - either the search for truth or victory over opponents - they choose the method of discussing controversial issues.

Keywords: discussion, controversial issue, controversy, discussion, debate.

Задля ефективного обговорення спірних питань та збереження при цьому комунікативної рівноваги необхідно постійно вдосконалювати свою комунікативну грамотність, тобто оволодіти навичками, уміннями й знаннями, а також способами, які допоможуть пояснити позицію, довести думку, переконати опонента.

Різні способи обговорення спірних питань вивчали такі вчені й наукові діячі, як: І. В. Хоменко, В. Г. Андросюк, Л. І. Казміренко, Я. Ю. Кондратьєва, В. Л. Васильєва, М. В. Костецький, В. М. Розіна, Г. О. Юхновець та ін.

Однією з форм людської комунікації, у межах якої уточнюють позиції опонентів, розробляють оптимальне розв'язання проблеми, шукають істину, є **спір**. На думку В. Ф. Фролова, спір є претензією, у якій одна сторона відстоює свою позицію про предмет спору. Під спором розуміємо такий тип правовідносин, який характеризується наявністю протиріч сторін, викликаних конфліктом інтересів або незбігом поглядів [1, с. 108]. Варто пам'ятати, що спір і конфлікт, - різні поняття. В етимологічному розумінні між словами «спір» і «конфлікт» є істотна відмінність: останнє походить від латинського «conflictus» (зіткнення) й означає зіткнення протилежних інтересів, поглядів, прагнень, серйозних розбіжностей. Слово «спір» позначає словесне змагання, обговорення чого-небудь, у якому кожен відстоює свою думку. Спір — це обговорення чогось двома або кількома особами, у якому кожна сторона доводить свою думку. **Конфлікт**— це зіткнення протилежних інтересів, поглядів, думок, серйозні розбіжності в переконаннях; гостра суперечка [2, с. 4]. Із цього визначення розуміємо, що конфлікт є певним можливим ступенем розвитку спору. Суперечка ж створює конструктивну основу для стабілізації системи розв'язання конфліктів.

Еристика представляє собою сформоване в давнину мистецтво ведення спору. Спираючись на логічні, психологічні та ораторські способи впливу, на розуміння і сприйняття суб'єктом протиріччя, використовуючи некоректні прийоми й інструменти, сторони конфлікту намагаються обґрунтувати істинність і значимість своєї позиції щодо спірного питання. При цьому їхньою метою є не досягнення істинного знання. Аргументуючи і доводячи свою позицію в наявній проблемі, опоненти прагнуть до досягнення перемоги в суперечці [3].

Нині ж спір не завершується беззаперечною перемогою однієї сторони, проте це не зменшує його цінності. Еристику можна охарактеризувати доказовістю та переконливістю, які є її основними ознаками. Мішель де Монтень у праці «Вміння вести спір» писав, що його ваблять співбесідники, які суперечать йому й тим самим вчать, адже тоді їхньою спільною ціллю в розмові є істина. Уміння переконувати в розв'язанні спірних питань багато в чому залежить від людини: чи зможе вона

справити приємне враження на слухачів своїм зовнішнім виглядом, поведінкою, манерами. Аби переконати когось, потрібно знайти, правильно сформулювати й викласти необхідні аргументи. Коли промовець сповнений натхнення, він викликає зацікавлення слухачів і передає їм частину свого позитивного заряду, захоплення.

Еристику поділяють на **діалектику** і **софістику**. Діалектику розвивав Сократ, який уперше застосував слово «діалектика» на позначення мистецтва вести ефективну суперечку-діалог з метою обговорення проблеми і протиборства думок задля досягнення істини. Софістика ж, що ставить за мету перемогу в суперечці, а не досягнення істини, істотно скомпрометувала власне ідею мистецтва суперечки. Суперечка за формою може бути **диспутом** або **дебатами**, **дискусією** або **полемікою**.

Диспут (лат. dispute – міркую, сперечаюсь) – різновид дискусії, підготовлений і проведений публічний спір між задалегідь обраними опонентами на визначену тему, яка потребує розв'язання. Зазвичай обговорюють якісь питання або наукові праці [4, с. 216]

Розгортається диспут завдяки оцінкам, аргументаціям, смисловим зв'язкам із реальним життям, опорі на особистий досвід. У диспуті використовують елементи монологу та діалогу. Діалог надає емоційного забарвлення дискусії, а за допомогою монологу виражають її логічний зміст. Під час диспуту доказово, аргументовано викладають свої погляди, зберігають витримку і спокій, сприймають критику, з повагою ставляться до думки опонента. Учасникам диспуту пропонують дотримуватися таких правил: кожен має право висловити свою думку. Переконливо висловлювати погляд на проблему. Наводити тільки достовірні факти; якщо доведено помилковість позиції, варто визнати свою неправоту; говорити, що думаєш, думати, що говориш! Висловлюватися ясно і чітко. Не варто стверджувати того, чого не розумієш; не повторювати того, що вже було сказано. Поважати думку інших, намагатися зрозуміти опонента, уміти вислухати їхню позицію, з якою не згоден. Завжди бути витриманим. Не перебивати промовця. Не давати особистісних оцінок. Правоту доводити аргументами, а не криком. Намагатися не нав'язувати своєї думки.

Починати диспут доцільно з пропозиції прокоментувати будь-який факт, висловлювання, відео/кінофрагмент. Активність учасників диспуту, їхню творчу діяльність, яка призводить до самостійного розв'язання обговорюваних питань, можна стимулювати евристичними прийомами провідного диспуту або навчального: навідні запитання, оцінні і спонукальні репліки.

Дебати – дискусійна форма говоріння, що передбачає обговорення двома сторонами спірного питання з метою його вивчення, формування суспільної думки, його розв'язання. Суть дебатів полягає в тому, що кожна зі сторін має намір переконати іншу, у той же час переманити на свій бік якомога більше слухачів. [5, с. 55]

Дослідники О. Фрілі і Д. Стейнбергом визначили, що дебати можна поділити на прикладні та академічні. Під час проведення прикладних дебатів обговорюються питання, до яких учасники мають особливий інтерес. Результатом таких дебатів є винесення суддею чи аудиторією рішення, яке повинно бути виконаним. За класифікацією О. Фрілі і Д. Стейнберга, до прикладних дебатів належать спеціальні (наприклад, президентські), юридичні, парламентські та неформальні дебати. Неформальні– дебати, які відбуваються в різних ситуаціях без формальних чи попередньо затверджених процедурних правил. Термін "неформальні" не стосується формальності чи неформальності обговорення, він означає відсутність визначеної процедури.

Академічні дебати слугують для підготовки учасників до участі в реальних прикладних дебатах. Академічні дебати проводять перед викладачем, суддею чи аудиторією, які не мають можливості впровадити рішення. У такому випадку дебати слугують для формування громадської думки з цього питання і виступають технологією навчання.

Дискусія (лат. discussio – дослідження, розгляд, розбір) – це універсальна форма комунікативного інтелектуального співробітництва, метою якої є взаємоузгодження її учасниками відмінних, інколи навіть протилежних позицій з дискусійного питання, та виявлення істини шляхом когнітивно-аргументативної діяльності [6, с. 284]. О. Багрій під час аналізу характеристик й особливостей дискусії виявив її специфіку в поєднанні полеміки та діалогу, методів спору й діалогу, співпраці й критики: «Предметом дискусії має бути проблемне, важливе в цій ситуації питання, що викликати не однозначні думки й пропозиції. У дискусії немає переможців і переможених» [7, с. 7]. Відповідно до норм етикету дискусія триває не довше трьох годин, аби не втомити учасників.

Основні правила ведення дискусії: відверто висловлювати думки; поважати погляди всіх членів дискусії; не перебивати інших; не говорити надто довго; висловлюючи тези, аргументи кожному;

підтримувати дружні стосунки, поважати опонентів; утримуватися від критики осіб; не переносити конфлікти ідей на людей.

Серед форм організації дискусій найпоширеніша – **дерево рішень**. Суть методу полягає в заповненні учасниками дискусії таблиці. Організатор ставить проблему на обговорення. Учасників забезпечують основною інформацією щодо предмета дискусії. Вони мають відзначити позитивні й негативні моменти в розв'язанні проблемної теми й знайти рішення, яке озвучать в обговоренні.

Також відома така форма організації дискусії, як **ток-шоу**. Під час його проведення можуть бути висловлені різні погляди на завчасно повідомлену тему (якщо учасники ретельно підготовлені). Ведучий повинен стежити, аби не було відхилень від теми. Першими виступають основні учасники (по 20 хв), потім надають слово іншим. Після закінчення ведучий робить короткий аналіз й підбиває підсумки.

Ефективна форма проведення дискусії – "**мозковий штурм**", технологія проведення якого полягає у вільному висловленні своєї позиції. При цьому ніхто не обговорює й не підтримує ідеї інших. Така форма організації дискусії дозволяє вислухати багато варіантів розв'язання спірного питання й обрати найбільш оптимальний.

Організація дискусії передбачає три етапи: підготовчий, основний, заключний. На підготовчому етапі визначають тему й основні питання, що обговорюватимуться, опрацьовують відповідну спеціальну літературу, обирають час й місце проведення, враховуючи те, що всі присутні повинні добре чути й бачити обличчя одне одного. Основних питань має бути не більше п'яти, якщо тема складна, варто зробити недовгий вступ, аби присутні без труднощів визначилися щодо основних понять.

Під час основного етапу обговорюють питання під керівництвом ведучого. Якщо виникає пауза, краще її не переривати й дати учасникам час на роздуми. Це може значно вплинути на перебіг обговорення, додати цікавого повороту.

Підбити підсумки зазвичай доручають ведучому, але й досвідчений спеціаліст з числа учасників може це зробити. На третьому етапі оцінюють повноту й глибину теми, актуальність, новизну інформації, відзначають різні погляди, підкреслюють значення результатів дискусії.

Полеміка – протистояння принципово протилежних поглядів щодо певної проблеми у формі відкритої публічної суперечки з метою аргументувати свою позицію й спростувати думку опонента. Рішучість, протилежність ідей опонентів та антагоністичний характер зумовлює безкомпромісність у поглядах та аргументації в процесі полеміки, і тому полеміка є найбільш поширеною формою обговорення проблем, які мають соціально-політичне значення. Оскільки полеміка спрямована на захист, відстоювання власних переконань і спростування думки опонента, тому вміння полемізувати означає не лише доказ істинності власних суджень, а й здатність дискредитувати думку опонента, виявити його хибні твердження. Варто також додати, що, як і будь-яка інша форма суперечки, полеміка можлива лише за наявності двох обов'язкових умов – проблеми і, як мінімум, одного варіанта її розв'язання [8, с. 49].

Використовують певні прийоми ведення полеміки. **Гумор** та **іронія** посилюють емоційний вплив на аудиторію, допомагають зняти напруження у слухачів. **Приєм бумеранга** полягає в тому, що слова опонента обертаються проти нього ж. **Зведення до абсурду** демонструє абсолютну хибність тези у зв'язку з тим, що наслідки, які випливають з неї, суперечать дійсності. **Атака запитаннями** дає змогу перехопити ініціативу, ускладнити становище опонента, засипавши його запитаннями, адже відповідати на них досить-таки складно. Приєм "**відтягнути заперечення**" допомагає зібратися з думками, аби представити контраргументи. За умови, якщо проти головних аргументів противника не знайшлося миттєвих вагомих заперечень, спочатку спростовують другорядні аргументи, тим часом думаючи над ударом по головних. Суть прийому "**заковтування гачка**" полягає в підтримці слів противника, наведенні аргументів на користь опонента (з якими той погоджується), а потім демонстрація їхньої хибності.

У полеміці існують певні принципи, аби її ведення було більш продуктивним для учасників. Перший – принципівість і чесність. Забороняється перекручувати позицію противника, адже в такий спосіб підривається довіра слухачів до тези. Потрібно вміти виявити істинну і дійсну позицію опонента та критикувати її. Другий принцип – використання людських емоцій. Пошук істини без емоцій не можливий. Проте перебувати в полоні емоцій теж не варто, розум повинен переважати над ними. Третій принцип – виявлення невідповідностей у поглядах, словах опонента. Якщо опонент упевнений в істинності свого твердження, потрібно пояснити слухачам, завдяки яким

прийомам оратора хибна позиція здається правильною. Четвертий – використання гумору, сатири, сарказму, іронії. Висміювати позицію опонента прийнятно, але з дотриманням певних вимог.

Ніякими гумором, сарказмом, іронією чи сатирою не дозволено замінити конструктивну критику й розкриття тверджень противника. Жарти над опонентом уживають лише в поєднанні з іншими методами ведення полеміки. Також не потрібно забувати про тактовність. Критикувати особистість опонента не можна. Потрібно використовувати засоби іронії, гумору й сатири делікатно.

Згадані вище принципи обов'язкові під час розв'язання спірних питань методами полеміки, хоч ними й не закінчуються поради й твердження. Залежно від теми, місця, часу, людей варто використовувати особливі засоби й методи ведення полеміки.

Практична цінність наявних знань і майстерності ведення спору полягає не тільки у формуванні індивідуального вміння доводити свою позицію й переконання за наявності протиріч, але й в розвитку навиків виявляти логічні помилки в аргументах опонента, знаходити софізми. Для сучасного фахівця важливо навчитися самостійно і оперативно аналізувати проблему, оцінювати аргументацію, висунуту суб'єктом для обґрунтування спірної тези, а, отже, вміти розв'язувати гострі соціальні та міжіндивідуальні протиріччя. Вивчення еристики для розв'язання спірних питань сприяє підвищенню рівня комунікативної компетентності особистостей завдяки розумінню правил і способів ведення суперечки, засвоєнню ораторської майстерності. Суперечка дає можливість для динамічного реагування на актуальні зміни, що відбуваються в суспільстві, забезпечуючи тим самим різноманітність і альтернативність шляхів її функціонування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Черняхів І. Е. Поняття публічно-правового спору та його розмежування із суміжними поняттями «публічно-правовий конфлікт», «державно-правовий конфлікт», «адміністративно-правовий спір» / І. Е. Черняхів // Приватне та публічне право. – 2018. – № 2. – С. 108-112.
2. Сокол М. Колективний трудовий спір та конфлікт: відмінності понять / М. Сокол // Історико-правовий часопис. – 2013. - № 2. – С. 98-102. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipch_2013_2_23
3. Баньковська Ю. Л. Еристика як майстерність ведення спору. – К., 2018.
4. Чорнобай О. Л. Мистецтво суперечки, або еристика: предмет та історія / Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки. – 2015. – № 827. – С. 210-220. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2015_827_37
5. Дідух О. О. Загальна характеристика дебатів у контексті розробки методики навчання майбутніх викладачів англійської мови ведення дебатів / О. О. Дідух // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. – Сер.: Педагогічні науки. – 119. – 2014. – С. 55-58.
6. Колесникова Л. Л. Дискусія як форма колективного обговорення: теоретичний аспект / Колесникова Л. Л. // Trends in the scientific development. 2021. – С. 284 – 287.
7. Багрій О. І. Наукова дискусія: дискурсивні та прагматичні характеристики (на матеріалі англійських статей середини ХХ – початку ХХІ ст.): автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / О. І. Багрій. – Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2010. – 20 с.
8. Парфенюк Н. В. Місце та роль полеміки у комунікативному дискурсі наприкінці ХVI – у першій половині ХVII ст. / Н. В. Парфенюк // Інформаційне суспільство. – 2016. – Вип. 23. – С. 48-54. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/is_2016_23_9

Шевчук Ольга Андріївна – студентка групи 2Pi-21b, факультет інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, email: olgavshevchyk401@gmail.com

Стадній Алла Сергіївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, stadniy.all@vntu.edu.ua

Shevchuk Olga Andriyivna – student of the group 2Pi-21b, Faculty of Informational Technologies and Computer Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: olgavshevchyk401@gmail.com

Stadnii Alla Sergiyivna – Candidate of philological sciences, Associate professor of the Linguistics' Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: stadniy.all@vntu.edu.ua